

М. О. Дергалюк,
к. е. н., асистент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний
університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО- ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

M. Dergalyuk,
PhD (Economics), assistant, department of economics and business,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

METHODOLOGICAL APPROACHES FOR EVALUATION OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR DEVELOPMENT OF AGRICULTURAL COMPLEX

У статті проведено дослідження існуючих методичних підходів щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів. Під організаційно-економічним механізмом розвитку агропромислового комплексу розуміється сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих між собою елементів агропромислового комплексу організаційного та економічного характеру як системи, яка дає можливість активізувати не тільки розвиток агропромислового комплексу та його суб'єктів, а й зумовлює виробничі та соціально-економічні зрушення у регіонах.

Встановлено, що не існує єдиного погляду відносно критеріїв, методів та визначення системи показників оцінювання. Оцінювання ефективності функціонування організаційно-економічного механізму здійснюють за допомогою оцінювання ефективності його складових, визначення результативності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу в регіонах, оцінки рівня стимулювання розвитку агропромислового комплексу тощо. При цьому використовують різні економіко-математичні методи, а саме: кореляційний, регресивний, факторний аналіз, багатовимірне шкалування, імітаційне моделювання тощо. Проведене дослідження існуючих методичних підходів сприятиме удосконаленню методичного підходу щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів.

The paper studied the existing methodological approaches for assessing organizational and economic mechanism of regions' agro-industrial complex. Organizational and economic mechanism of the agro-industrial complex development — a set of interconnected and interacting elements of the agro-industrial complex, which have an organizational and economic character as a system that enables to activate not only the development of the agro-industrial complex and its subjects, but also determines the production and socio-economic changes in the regions.

It has been established, that there is no single point of view regarding criteria, methods and definition of the evaluation indicators system. The evaluation of the organizational and economic mechanism effectiveness is carried out by means of evaluating the effectiveness of its components, determining the effectiveness of investment programs for the development of the agro-industrial

complex in the regions, assessing the level of stimulation of the agro-industrial complex development, etc. In this case, various economic and mathematical methods are used, namely correlation, regression, factor analysis, multidimensional scaling, simulation modeling, and the others. The conducted research of existing methodological approaches will contribute to the improvement of the methodological approach for assessing the organizational and economic mechanism of development of the agro-industrial complex in the regions.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, організаційно-економічний механізм, методичний підхід, оцінювання.

Key words: agro-industrial complex, organizational and economic mechanism, methodical approach, evaluation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Аграрний сектор є однією із пріоритетних сфер економіки України. Він впливає на визначення її місця в міжнародному поділі праці та формування рівня конкурентоспроможності. Завдяки нарощуванню обсягів сільськогосподарського виробництва Україна протягом останніх років значно наростила свій експортний потенціал, увійшовши до числа провідних країн-експортерів за низкою видів сільськогосподарської продукції. Водночас розвиток вітчизняного аграрного сектору стикається з низкою проблем, які обмежують можливості максимально повного використання наявного виробничого потенціалу. Насамперед, це стосується недостатньої ефективності господарювання, низької товарності багатьох господарств, переважно сировинної орієнтації експорту. Особливо гостро відчувається брак інновацій як у сільському господарстві, так і в розвитку інфраструктури аграрного ринку регіону. Це призводить до відставання України від провідних держав Європи та світу за рівнем урожайності сільськогосподарських культур, продуктивності худоби, енергомісткості аграрного сектору [3, с. 68].

Організаційно-економічний механізм розвитку агропромислового комплексу — це сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих між собою елементів організаційного та економічного характеру агропромислового комплексу як системи, яка дає можливість активізувати не тільки розвиток агропромислового комплексу та його суб'єктів, а й зумовлює виробничі та соціально-економічні зрушення у регіонах.

Функціонування організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу передбачає забезпечення умов, що стимулюють ефективну діяльність усіх його суб'єктів. Ефективність функціонування організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу залежить від узгодженості його структури, що забезпечує досягнення головної мети механізму. Головною метою організаційно-економічного механізму є забезпечення розвитку агропромислового комплексу, його сфер та суб'єктів.

Дія організаційно-економічного механізму проявляється по відношенню до суб'єктів агропромислового комплексу на макро-, мезо- та мікрорівні. На макрорівні відбувається формування нормативно-законодавчого поля та створення сприятливих умов для розвитку агропромислового комплексу. На регіональному рівні організаційно-економічний механізм перш за все ураховує регіональні можливості, особливості та потреби регіонів, спрямований на досягнення стратегічних завдань розвитку агропромислового комплексу регіонів. По відношенню до мікрорівня організаційно-економічний механізм спрямований на безпосередню діяльність суб'єктів агропромислового комплексу. Все вищезазначене призводить до необхідності оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню методичних підходів щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів присвятили свої роботи: П.П. Борщевський, Ю.В. Герасименко, З.В. Герасимчук, П.М. Григорук, С.В. Коляденко, І.М. Кукса, Р.О. Кулинич, В.В. Лагодієнко, О.В. Мазур, Л.О. Мармуль, В.Г. Поліщук, М.А. Руденко, В.Г. Садков, В.О. Ушкаренко, Т.Ю. Федорова, Л.Г. Чернюк та інші. Віддаючи належне науковцям, що займаються даною проблематикою, необхідно зазначити, що не існує єдиної точки зору щодо використання того чи іншого методичного підходу оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів, що, у свою чергу, вимагає їх подальшого дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження існуючих методичних підходів щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів для подальшого їх удосконалення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянемо методичні підходи щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів.

Так, А.В. Чорний [5, с. 105] пропонує проводити оцінювання ефективності функціонування організаційно-економічного механізму через оцінку його складових, а саме:

$$EM(t) = E(P_j)t - \Delta 0 \quad (1),$$

де EM — ефективність організаційно-економічного механізму в момент часу t;

$E(P_j)t$ — ймовірний стан (організаційний та економічний) об'єкту впливу організаційно-економічного механізму в момент часу t;

P_j - управлінські рішення, пов'язані зі зміною організаційно-економічного механізму;

j-варіант управлінського рішення ($j = \overline{1, m}$);

$\Delta 0$ — базовий стан (організаційний та економічний) об'єкту впливу організаційно-економічного механізму.

Але необхідно зауважити, що визначення ефективності функціонування організаційно-економічного механізму у залежності від прийняття управлінського рішення, пов'язаного зі зміною організаційно-економічного механізму, має досить відносний характер, оскільки результат може проявлятися з досить тривалим лагом часу, а також його прояв може бути як позитивним так і негативним.

Ю.В. Герасименко [1, с. 84] пропонує розраховувати заходи щодо забезпечення розвитку агропромислового комплексу регіонів та їх ефективність за допомогою визначення результативності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу регіонів за формулою:

$$Kp_m = \frac{Vi_{\phi} \cdot Vnp_{nn} \cdot Eef_{\phi} \cdot Ce\phi_{\phi}}{Vi_{nn} \cdot Vnp_{\phi} \cdot Eef_{nn} \cdot Ce\phi_{nn}} \quad (2),$$

де Kp_{in} — коефіцієнт результативності регіональної інвестиційної програми розвитку агропромислового комплексу;

Vi_{ϕ}, Vi_{nn} — відповідно фактичні та планові показники сукупних інвестицій, направлених на реалізацію інвестиційної програми розвитку агропромислового комплексу;

Vnp_{ϕ}, Vnp_{nn} — відповідно фактичні та планові показники виробленої продукції (виконаних робіт, наданих послуг) у результаті виконання програми розвитку агропромислового комплексу;

Eef_{ϕ}, Eef_{nn} — відповідно фактичні та планові показники економічної ефективності інвестицій (капітало-віддача);

$Ce\phi_{\phi}, Ce\phi_{nn}$ — відповідно фактичні та планові показники соціальної ефективності інвестицій.

За рівнем результативності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу регіонів автор визначає три типи регіональних інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу:

- з високим рівнем результативності ($Kp_{in} > 1$);
- з прийнятним рівнем результативності ($0,8 \leq Kp_{in} \leq 1$);
- з низьким рівнем результативності ($Kp_{in} < 0,8$).

Таким чином, визначення результативності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу

регіонів передбачає порівняння фактичних показників виконання програм із плановими показниками. На наш погляд, з урахуванням того, що автор пропонує визначати розвиток агропромислового комплексу регіонів за економічним, соціальним та екологічним індикатором [1, с. 83], доречно було б при оцінці ефективності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу регіонів також враховувати ефективність у екологічній сфері.

Н.І. Черняк [4, с. 84] пропонує проводити оцінювання організаційно-економічного розвитку агропромислового комплексу регіонів, базуючись на тому, що організаційно-економічний механізм розвитку агропромислового комплексу регіонів можна розглядати як дві відносно самостійні, але організаційно взаємозалежні й взаємодіючі підсистеми, а саме керована (агропромисловий комплекс регіонів) та керуюча (організаційно-економічний механізм) підсистеми.

Між цими підсистемами відбувається взаємодія, яку представлено як множинні змінні: x, y, f, r — множини змінних стану, спостереження, збудження і управління відповідно для керованої системи, а також X, Y, F, R — множини змінних стану, спостереження, збудження і управління відповідно для керуючої системи, при цьому:

$$\begin{aligned} x &= \{x_1, \dots, x_n\}, f = \{f_1, \dots, f_n\}; \\ y &= \{y_1, \dots, y_n\}, r = \{r_1, \dots, r_n\}; \\ X &= \{X_1, \dots, X_n\}, F = \{F_1, \dots, F_n\}; \\ Y &= \{Y_1, \dots, Y_n\}, R = \{R_1, \dots, R_n\}. \end{aligned} \quad (3).$$

Множини змінних f, x, F, X, R, Y окреслюють межі даної системи та одночасно характеризують її взаємодію із зовнішнім середовищем, причому множини R та Y зв'язують систему з інформаційною системою вищого рівня ієрархії. Множини змінних r та y визначають інформаційну взаємодію керуючої і керованої системи. Всі наведені змінні в загальному випадку мають визначені обмеження.

Отже, автор пропонує організаційно-економічний механізм розвитку агропромислового комплексу регіонів розглядати як кібернетичну систему шляхом її декомпозиції на дві підсистеми керуючу та керовану. Призначенням керуючої системи є формування такого впливу на керовану систему, який призводить би до певного розвитку відповідно встановленим вимогам.

В.Г. Поліщук та І.М. Остапук [2, с. 245] пропонують оцінювати функціонування організаційно-економічного розвитку агропромислового комплексу регіонів через інтегральний показник оцінки рівня стимулювання розвитку агропромислового комплексу регіонів ($I_{st,j}^{SDR}$):

$$I_{st,j}^{SDR} = \frac{I_{st,j}^{SR} + I_{st,j}^{ER} + I_{st,j}^{ESR}}{3} \quad (4),$$

де $I_{st,j}^{SR}$ — індекс стимулювання соціального розвитку агропромислового комплексу j-го регіону;

$I_{st,j}^{ER}$ — індекс стимулювання економічного розвитку агропромислового комплексу j-го регіону;

$I_{st,j}^{ESR}$ — індекс стимулювання екологічного розвитку агропромислового комплексу j-го регіону;

У свою чергу, індекси стимулювання соціального, економічного та екологічного розвитку агропромислового комплексу регіонів розраховуються на основі ураховання інвестиційно-інноваційних, трансферних, інституційних та податкових стимулів. Так, наприклад, індекс стимулювання соціального розвитку агропромислового комплексу *j*-го регіону ($I_{st,j}^{SR}$) знаходиться за формулою:

$$I_{st,j}^{SR} = \sum_{j=1}^n I_{st,j}^{soc} = I_{inv-st,j}^{soc} + I_{tran-st,j}^{soc} + I_{pod-st,j}^{soc} + I_{ins-st,j}^{soc} \quad (5),$$

де $I_{inv-st,j}^{soc}$, $I_{tran-st,j}^{soc}$, $I_{pod-st,j}^{soc}$, $I_{ins-st,j}^{soc}$ — індекси стимулювання соціальної сфери агропромислового комплексу *j*-го регіону за допомогою інвестиційно-інноваційних, трансферних, інституційних та податкових стимулів відповідно. У свою чергу, кожен з індексів стимулювання визначається на основі стандартизованих значень кожного з стимулів. Так, наприклад, індекс стимулювання соціальної сфери за допомогою інвестиційно-інноваційних стимулів розраховується за наступною формулою:

$$I_{inv-st,j} = \frac{f_{inv-st,j} \sum_{j=1}^{27} Q_{aj}}{t_j} \quad (6),$$

де $f_{inv-st,j}$ — коефіцієнт стимулювання соціальної сфери за допомогою інвестиційно-інноваційних стимулів *j*-го регіону;

t_j — загальна кількість стимулів, які застосовуються у *j*-му регіоні;

Q_{aj} — стандартизоване значення *a*-го стимулу, що застосовується у *j*-му регіоні.

Але необхідно наголосити на тому, що індекс оцінки рівня стимулювання розвитку агропромислового комплексу регіонів ($I_{st,j}^{SDR}$) не є інтегральним індексом як і індекси стимулювання соціального, економічного та екологічного розвитку агропромислового комплексу регіонів. Також виникає питання, чому для розрахунків коефіцієнтів стимулювання було обрано 27 регіонів України, тобто з урахуванням міст Києва та Севастополя.

ВИСНОВКИ

Отже, проведене дослідження існуючих методичних підходів щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів дає можливість стверджувати, що не існує єдиного погляду відносно критеріїв, методів оцінювання та визначення системи показників оцінювання. Оцінювання ефективності функціонування організаційно-економічного механізму здійснюють за допомогою оцінювання ефективності його складових, визначення результативності інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу в регіонах, оцінки рівня стимулювання розвитку агропромислового комплексу тощо.

Науковці використовують різні економіко-математичні методи, а саме кореляційний, регресивний, факторний аналіз, багатовимірне шкалювання, іміта-

ційне моделювання тощо. Це, у свою чергу, вимагає подальших досліджень та удосконалення методичних підходів оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів.

Проведене дослідження існуючих методичних підходів сприятиме удосконаленню методичного підходу щодо оцінювання організаційно-економічного механізму розвитку агропромислового комплексу регіонів.

Література:

1. Герасименко Ю.В. Методологічні аспекти розробки регіональної інвестиційної програми АПК / Ю.В. Герасименко // Економіка АПК. — 2010. — № 9. — С. 81—85.
2. Поліщук В.Г. Теоретико-методологічні аспекти фінансового стимулювання сталого розвитку АПК на регіональному рівні / В.Г. Поліщук, В.Г. Остапук // Економічний форум. наук. ж. Луцьк: Надстир'я. — № 3. — 2011. — С. 243—254.
3. Тульчинська С.О. Дослідження методичних підходів оцінки розвитку соціальної інфраструктури в регіонах / С.О. Тульчинська, С.О. Кириченко // Економічний вісник НТУУ "КПІ". — Вип. 14. — К.: Видавництво "Політехніка", 2017. — С. 67—74.
4. Черняк Н.І. Моделювання структури інформаційної системи управління агропромислового комплексу регіону / Н.І. Черняк // Зб. наук. пр. Вінницького нац-го аграрного ун-ту. Вінниця: ВНАУ, 2008. — Вип. 3 (69). — 2008. — С. 83—88.
5. Чорний А.В. Теоретичні аспекти методів оцінки організаційно-економічного механізму управління підприємством / А.В. Чорний // Наук. вісник Херсонського державного ун-ту. — 2015. — Вип. 14, Ч. 4. — С. 103—106.

References:

1. Herasymenko, Yu.V. (2010), "Methodological aspects of development of regional investment program of agroindustrial complex", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 81—85.
2. Polischuk, V.H. (2011), "Theoretical and methodological aspects of financial stimulation of sustainable development of agroindustrial complex at the regional level", *Ekonomichnyj forum. nauk. zh. Luts'k: Nadstyr'ia*, vol. 3, pp. 243—254.
3. Tul'chyn's'ka, S.O. and Kyrychenko, S.O. (2017), "Research methodological approaches to assess the development of social infrastructure in the regions", *Ekonomichnyj visnyk NTUU "KPI"*, vol. 14, pp. 67—74.
4. Cherniak, N.I. (2008), "Modeling the structure of the information management system of the agro-industrial complex of the region", *Zb. nauk. pr. Vinnyts'koho nats'ho ahrarnoho un-tu. Vinnytsia: VNAU*, vol. 3 (69), pp. 83—88.
5. Chornyj, A.V. (2015), "Theoretical aspects of methods for assessing the organizational and economic mechanism of enterprise management", *Nauk. visnyk Kherson's'koho derzhavnoho un-tu*, vol. 14 (4), pp. 103—106.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2018 р.